

Посилання на статтю

Шаров О.І. Підстави розроблення освітнього проекту компетентісно-кваліфікаційного навчання студентів / О.І. Шаров // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Далія, 2011. – № 3(39). – С. 18-25. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/39/11soikns.pdf>

УДК 005.8:338

О.І. Шаров

ПІДСТАВИ РОЗРОБЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЕКТУ КОМПЕТЕНТІСНО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Проведено порівняльний аналіз основних параметрів професіограм юриста, економіста та менеджера. Запропоновано принципову схему сполучення підготовки фахівців у галузі економіки та права. Табл. 1, дж. 10.

Ключові слова: освітній проект, професіограма, компетентісно-кваліфікаційне навчання.

О.И. Шаров

ОСНОВЫ РАЗРАБОТКИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЕКТА КОМПЕТЕНТНОСТНО-КВАЛИФИКАЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ

Выполнен сравнительный анализ основных параметров профессиограмм юриста, экономиста и менеджера. Предложена принципиальная схема совмещения подготовки специалистов в области экономики и права. Табл. 1, ист. 10.

O.I. Sharov

BASE FOR DESIGNING EDUCATIONAL PROJECT OF STUDENTS COMPETENCE-QUALIFIED TEACHING

Main parameters of lawyer's, economist's and manager's profession-grams are compared. Principle scheme of integrated education of specialists in branches of economics and law is proposed.

Постановка проблеми. Проект підготовки фахівців з вищою освітою на засадах компетентісно-кваліфікаційного підходу є перспективним шляхом підвищення конкурентоспроможності випусників ВНЗ на ринку праці. Для таких проектів необхідно визначити умови та обмеження, що обумовлюють можливість та необхідність їх планування та реалізації. Ці умови необхідно шукати не тільки в площині потреб ринку праці, маркетингових стратегій навчальних закладів, вимог майбутніх фахівців, але й насамперед можливостей сполучення різних освітніх програм. При цьому можливості сполучення потрібно дослідити як з правової, так і змістовної точок зору.

Аналіз досліджень і публікацій. Компетентісно-кваліфікаційний підхід до побудови індивідуалізованих моделей підготовки фахівців тісно пов'язаний з концепцією формування цінності в проектній діяльності, яка зараз широко

висвітлюється в науковій літературі з управління проектами. Водночас на нього можна дивитись з точки зору здійснення паралельних освітніх проектів з різними змістом та результатом і суттєвою взаємодією між собою в рамках одного навчального закладу.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Невирішеною проблемою залишається формування загальної схеми підготовки фахівців на основі компетентнісно-кваліфікаційного підходу за двома освітніми програмами однакового рівня в умовах існуючого правового поля вітчизняної вищої школи. Відсутні досконалі правові механізми організації проектів, потребує дослідження процес обґрунтування можливостей сполучення різних освітніх програм на підставі моделювання діяльності фахівців.

Метою статті є обґрунтування можливості та розроблення принципової схеми здійснення освітнього проекту компетентнісно-кваліфікаційного навчання зі сполученням підготовки фахівців у галузях економіки та права.

Вклад основного матеріалу дослідження. У період становлення ринкових відносин в Україні існував жорсткий дефіцит кваліфікованих кадрів у галузях економіки та права. Адекватною реакцією системи вищої освіти країни на цей виклик було розгортання широкої мережі підготовки відповідних фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів. Даний процес відбувався як за рахунок розширення освітньої діяльності традиційних ВНЗ, так і нових вищих навчальних закладів усіх форм власності. Природним супутником швидкого зростання було проведення маси освітніх експериментів та активна інноваційна діяльність. Саме в цей час термін «освітній проект» став широко вживаним та популярним, хоча його відповідність нормативному означенню проекту не завжди однозначна [1,2].

Прискорення структурної перебудови національної економіки наприкінці 90-х років ХХ ст. сприяло розвитку приватних корпоративних структур різного профілю та масштабів. Гостра потреба цих структур у новій генерації економістів, менеджерів та юристів зумовила масове поєднання роботи з навчанням студентами старших курсів вищих навчальних закладів, а також поєднання різних професій молодими працівниками. Найчастіше в одній особі було необхідно поєднати економічні та правові компетенції. Завдяки цьому виникла потреба в розробленні реальних освітніх проектів сполучення економічної та юридичної освіти. Відповіддю системи вищої освіти стали різноманітні схеми підготовки фахівців, що передбачали присвоєння випускнику подвійної економіко-юридичної кваліфікації за результатами опанування різноформатних освітніх програм. Основною ідеєю таких програм є формування унікальних конкурентних переваг для учасників, що повністю відповідає філософії студентоцентризму [3]. Слід врахувати, що формування таких переваг може бути ефективною маркетинговою стратегією для вищого навчального закладу, який схильний до експериментальної освітньої діяльності.

Основний формат таких програм – створення правничої спеціалізації на одній з економічних спеціальностей, що подавалось як повноцінна юридична освіта. При цьому в навчальних планах денної форми навчання варіативна частина змісту освіти повністю або майже повністю віддавалась для потреб юридичної підготовки, а економічна освіта забезпечувалась лише нормативною частиною змісту освіти. З точки зору галузевих стандартів вищої економічної освіти такий шлях є екстремальним, але формально припустимим. Дійсно, господарсько-правові дисципліни можна розглядати як дисципліни циклу професійної та практичної підготовки для економічних спеціальностей. Решта класичних юридичних дисциплін: історично-теоретичний блок, криміналістичний блок, значна частина сімейно-цивільного та адміністративного блоків студентами таких програм не вивчались, а повноцінна державна атестація правників не

проводилась. Освітньо-професійна програма підготовки бакалаврів права в повному обсязі не виконувалась, а значить не було підстав для присвоєння юридичної кваліфікації. Випусник ВНЗ фактично здобував економічну спеціальність з поглибленим вивченням юридичних дисциплін.

Якщо адекватний запис робився в документі про вищу освіту (економічна спеціальність у дипломі, економіко-правова спеціалізація в додатку до диплома), то ситуація залишалась у правовому полі і можна було казати лише про невідповідність результату освітнього проекту очікуванням його учасників. Але до широкого запровадження документів про вищу освіту державного зразка на основі фотокомп'ютерних технологій зустрічались випадки запису кваліфікації «економіст-юрист» безпосередньо в документі про вищу освіту, що створювало низку колізій: повноцінних підстав для присвоєння юридичної кваліфікації не було і Класифікатор професій подвійної професійної назви не передбачав. Отже випусники таких програм залишались з економіко-правовим дипломом без права зайняття багатьма видами юридичної діяльності (які потребують визнаної юридичної кваліфікації). Мова йшла фактично про недобросовісну конкуренцію у формі недостовірної реклами, яка закликала вчитись на цих програмах. Основною проблемою був не тільки недостатній рівень юридичної підготовки (все-таки серед «продуктів» цих освітніх проектів можна знайти чимало успішних бізнесменів, професіоналів та чиновників), а неможливість вписатись в правове поле вітчизняної вищої освіти.

Автору не відомі факти побудови таких схем на основі вищої юридичної освіти.

Тепер громадянам залишилось лише самодіяльне паралельне навчання на двох напрямках (як правило) за різними формами навчання. Такий підхід можливий, але потребує неординарних зусиль самих студентів по подоланню освітньо-адміністративних бар'єрів (перезарахування дисциплін, збіг розкладів занять та екзаменів, неможливість скористатись пільгами для осіб, які поєднують роботу з навчанням тощо). Іншою альтернативою є перепідготовка після здобуття повної вищої освіти, але тривалість такої освітньої траєкторії складає не менше 7,5 років.

Актуальність вимог ринку праці стосовно подвійних кваліфікацій буда дещо стримана під час швидкого економічного зростання 2003-2008 років (коли ринок праці працівників нав'язував роботодавцям вузьку спеціалізацію більшості фахівців), проте знову загострилась після ескалації економічної кризи 2008 року та масової оптимізації персоналу комерційних структур (ринок праці роботодавців встановився всерйоз і надовго). При цьому слід зазначити, що в невеликих містах з розвиненою підприємницькою діяльністю потреба в таких фахівцях існує на всіх етапах економічного циклу [4]. На початку 2011 року посилюються ризики «другої хвилі» економічної кризи, що може спричинити нове посилення вимог роботодавців до персоналу. З свого боку, синергетичний ефект впливу економічної та демографічної криз дедалі більше спонукає ВНЗ до пропонування нестандартних освітніх програм з метою пропонування адекватної відповіді на сучасні виклики з боку ринку праці роботодавців.

Надалі пропонується застосувати концепцію компетентнісно-кваліфікаційного навчання [5] для планування та реалізації освітнього проекту, який дозволяє сполучати економічну та юридичну освіту. Відразу слід зазначити, що мова йде про випадок отримання студентом двох професійних кваліфікацій після повного виконання навчальних планів за двома спеціальностями як результат освітнього проекту.

Спочатку необхідно відповісти на питання про перетин кіл компетенцій фахівців економічного та юридичного спрямування. Для цього доцільно визначитись з інструментарієм для проведення порівняння.

Національна рамка кваліфікацій в Україні знаходиться на стадії розробки, важливі для порівняння стандарти вищої освіти розроблені до запровадження компетентнісного підходу, тому скористатись вітчизняними моделями фахової діяльності на основі компетентнісного підходу є неможливим. Опубліковані матеріали проекту TUNING містять компетентнісну модель фахівця предметної області, пов'язаної з бізнесом, але не містять компетенцій правників [6].

Використання професійно-кваліфікаційного підходу до моделювання діяльності фахівця також не дозволяє отримати повноцінну описову базу діяльності юристів та економістів, а наявний в Довідниках кваліфікаційних характеристик професій матеріал слабо корелює з компетентнісним підходом.

Залишається скористатись задачно-особистісним підходом і спробувати порівняти професії на основі професіограм [7]. Найбільш релевантним інформативним ресурсом у вітчизняному віртуальному просторі є Портал професійного консультування <http://profi.org.ua> (Автори проекту: Сисоева С.О. доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділом педагогічних технологій неперервної професійної освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти НАПН України, Осадчий В.В., аспірант цього інституту). На цьому порталі наявні професіограми багатьох розповсюджених спеціальностей, зокрема, юриста, економіста та менеджера (дві останніх уособлюють найбільш поширені професії економічного профілю). Для порівняння основних характеристик названих професій з використанням цього інструмента психологічної науки виконаємо порівняльний аналіз класифікаційної картки професій (домінуючого способу мислення, типу міжособистісної взаємодії, домінуючого та додаткового інтересів, умов роботи), здібностей, особистих якостей, інтересів і схильностей. Для зручності інтерпретації однакові або споріднені характеристики будемо концентрувати в одному рядку. Цілком свідомо були проігноровані нерелевантні для даного порівняння домінуючі види діяльності та якості, що перешкоджають ефективній професійній діяльності. Результати порівняння приведені в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз основних параметрів професіограм юриста, економіста та менеджера

Юрист	Економіст	Менеджер
<i>Домінуючий спосіб мислення</i>		
адаптація - формалізація	адаптація - координація	адаптація - координація
<i>Міжособистісна взаємодія</i>		
часто по типу "поруч"	часто по типу "поруч"	часто по типу "разом"
<i>Домінуючий та додатковий інтерес</i>		
підприємницький, соціальний	конвенціональний, соціальний	підприємницький, соціальний
<i>Умови роботи</i>		
у приміщенні, сидячий	у приміщенні, сидячий	у приміщенні, мобільний
<i>Здібності</i>		
☐ логічне, аналітичне мислення	☐ аналітичне мислення	☐ добре розвиті аналітичні здібності
☐ високий рівень розвитку понятійного мислення (володіння науковими поняттями і здатність сприймати і розуміти різні		☐ високий рівень понятійного мислення

терміни)		
☐ гарний розвиток концентрації і стійкості уваги (здатність протягом тривалого часу зосереджуватися на визначеному виді діяльності)	☐ гарний розвиток концентрації і переключення уваги (здатність протягом тривалого часу зосереджуватися на одному предметі і швидко переходити з одного виду діяльності на інший)	
☐ високий рівень розвитку короточасної і довгострокової пам'яті	☐ високий рівень розвитку пам'яті	
☐ комунікативні навички (навички спілкування з людьми) ☐ здатність переконання ☐ уміння вести переговори ☐ вербальні здібності (уміння правильно і зрозуміло виражати думку)		☐ комунікативні здібності (уміння входити в контакт, налагоджувати взаємини) ☐ висока здатність впливати на навколишніх
☐ гарні пізнання в різних областях наук	☐ високий рівень математичних (рахункових) здібностей	
☐ схильність до дослідницької діяльності	☐ здатність тривалий час займатися одноманітним видом діяльності (схильність до роботи з документами, текстами і цифрами)	

Продовження таблиці 1

☐ високий рівень розвитку дедуктивного мислення (уміння мислити від загального до окремого)		
☐ здатність до всебічного, адекватного сприйняття ситуації		
	☐ здатність працювати в умовах дефіциту часу й інформації	☐ здатність вирішувати проблемні ситуації в короткий термін
		☐ високо розвиті організаторські здібності (здатність керувати) ☐ здатність керувати собою ☐ здатність формувати і розвивати ефективні робочі групи
Особистісні якості, інтереси і схильності		
☐ впевненість у собі	☐ впевненість у собі	☐ впевненість у собі, у прийнятих рішеннях
☐ відповідальність ☐ організованість ☐ акуратність	☐ відповідальність ☐ акуратність	☐ чіткі особисті цілі (знає, чого хоче від своєї роботи)

☐ чесність і порядність	☐ чесність і порядність	
☐ ерудованість	☐ ерудованість	☐ ерудованість
☐ ділова хватка	☐ заповзятливість, ділова хватка	
☐ енергійність		☐ енергійність
☐ комунікабельність	☐ комунікабельність	
☐ емоційно-психічна стійкість	☐ емоційно-психічна стійкість	
☐ прагнення до самовдосконалення		☐ прагнення до постійного особистісного росту
☐ об'єктивність		
☐ гарна інтуїція		
☐ наполегливість, принциповість		
☐ уміння швидко відновлювати працездатність		
	☐ обов'язковість	☐ уміння підкорятися вимогам, нормам організації
	☐ посидючість	
	☐ ретельність	
		☐ уміння прогнозувати, передбачати ситуацію

З таблиці випливає, що збіг характеристик юриста з хоча б однією з двох професій економіста та менеджера спостерігається на усіх складових класифікаційної картки професій, на 7/9 здібностей та 9/13 особистих якостей, інтересів та схильностей. Це засвідчує подібність більшості загальних компетенцій (інструментальних, міжособистісних, системних) для цих професій, що обумовлює достатньо високий ступінь перетину кіл компетенцій фахівців економічного та юридичного спрямування.

З певним ступенем умовності, загальним компетенціям в моделі фахової діяльності (освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця) відповідають цикл гуманітарної підготовки та цикл природничо-математичної та загальноекономічної (фундаментальної) підготовки в моделях освітньої та професійної підготовки фахівця (освітньо-професійній програмі підготовки). Хоча реальна подібність цих циклів у чинних освітньо-професійних програмах підготовки (ОПП) є обмеженою, у тому числі через несиметричність темпів оновлення галузевих стандартів вищої освіти з різних галузей знань [8].

Таким чином, освітній проект компетентісно-кваліфікаційного навчання зі сполученням економічної та юридичної підготовки можна планувати на основі подібності більшості загальних компетенцій та окремих спеціальних компетенцій, які найчастіше уособлюють взаємодоповнюваність домінуючих видів професійної діяльності (останнє дозволяє інтегрувати частину практичної підготовки). Ключем до побудови такої інтегрованої програми підготовки є подібність цінностей фахівців даних профілів, які працюють у сфері бізнесу [9].

Юридичною основою побудови інтегрованої програми підготовки бакалаврів різних напрямів підготовки може бути лише поєднання навчання на денній формі навчання за одним з напрямів та на заочній формі навчання за іншим напрямом (це дозволить студентам здобути два дипломи про вищу освіту). На іншій базі можуть формуватись лише експериментальні програми, що санкціоновані Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України в порядку здійснення

інноваційної освітньої діяльності. У будь-якому випадку для виконання обох стандартів вищої освіти студенту доведеться опанувати значно більше 240 кредитів ECTS.

При виборі профілю навчання за денною формою логічно надати перевагу напрямку підготовки з більшою питомою вагою варіативної складової (що дозволить вбудувати частину дисциплін іншого профілю), більш сучасною структурою освітньої програми (що дозволить менше втрачати ресурсу часу на колізії в нормативно-правовому забезпеченні навчального процесу), більшою схильністю фахівців до гнучкості в професійній діяльності та готовністю опанувати суміжні професії (що дозволить мотивувати студентів кращими кар'єрними перспективами). На даний час за усіма ознаками більш доцільно ґрунтуватись на підготовці економістів за денною формою навчання, а серед напрямів підготовки галузей знань «Економіка і підприємництво» та «Менеджмент й адміністрування» порівняно більшому рівню конкурентоспроможності випусників такого проекту відповідають «Фінанси і кредит» та «Облік і аудит». Навчання за напрямом «Право» («Правознавство») буде зручно здійснювати за навчальними планами заочної форми навчання. Створення інтегрованого навчального плану є одним із результатів освітнього проекту, дозволяє уникнути невиправданих освітньо-адміністративних бар'єрів та втримати загальний обсяг тижневого аудиторного навантаження студентів у межах санітарних норм без шкоди якості підготовки.

Рівень інтегрованості освітнього проекту компетентнісно-кваліфікаційного навчання буде невисоким (оскільки два різних освітньо-професійних програми будуть виконуватись пов'язано, але окремо). Рівень індивідуальності підготовки також буде обмеженим, оскільки виконання одночасно двох освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів істотно обмежить можливості студентів у реальному самостійному виборі дисциплін. Персоналізація проекту буде обмежуватись груповим рівнем, на якому дійсно буде здійснюватись реалізація практично унікального проекту сполучення двох освітніх програм.

У цілому реалізація освітніх проектів компетентнісно-кваліфікаційного навчання буде відповідати філософії побудови інноваційної освітньої політики вищого навчального закладу [10].

Висновки з даного дослідження

1. Вплив економічної та демографічної криз спонукає вищі навчальні заклади України до впровадження інноваційних освітніх технологій, у числі яких може бути впровадження компетентнісно-кваліфікаційного підходу до підготовки фахівців з вищою освітою.

2. Популярну ідею сполучення економічної та юридичної підготовки можна здійснити шляхом реалізації освітніх проектів компетентнісно-кваліфікаційного навчання при підготовці фахівців з вищою освітою.

3. Важливими характеристиками освітніх проектів компетентнісно-кваліфікаційного навчання студентів можна вважати індивідуальність та інтегрованість. Описаний в цій публікації зміст таких проектів має порівняно невисокий рівень інтегрованості програм, а індивідуальність підготовки студентів буде реалізовуватись на груповому рівні.

4. Аналіз професіограм може дозволити оцінку перспективності сполучення різних професій для розроблення програм компетентнісно-кваліфікаційного навчання студентів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розроблення програм компетентнісно-кваліфікаційного навчання студентів на основі оцінок можливості їх поєднання та попиту з боку ринку праці є важливою складовою процесів планування та реалізації освітніх проектів з метою подальшого

дослідження потенціалу та перспектив реалізації паралельних проектів у сфері вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Руководство к своду знаний по управлению проектами, 4-е издание / Project Management Institute (PMI). – Project Management Institute, Inc., 2008. – 496 с.
2. Бушуев С.Д. Управление проектами: Основы профессиональных знаний и система оценки компетентности проектных менеджеров / С.Д. Бушуев, Н.С. Бушуева (National Competence Baseline, NCB UA Version 3.0). – К.: ІРІДУМ, 2006. – 208 с.
3. Кремень В. Філософія людиноцентризму у світлі національної ідеї / В. Кремень // Вища освіта України. – К.: Педагогічна преса. – 2009. – № 1. – С.5-12.
4. Афтаназів І.С. Економічні аспекти реформування регіональної системи підготовки кадрів вищою школою / І.С. Афтаназів. – Коломия: Вік, 2007. – 224 с.
5. Шаров О.І. Особливості проектів компетентісно-кваліфікаційного навчання студентів / О.І. Шаров // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2011. – № 1 (37). – С. 21-25.
6. Болонский процесс: поиск общности европейских систем высшего образования (проект TUNING) / Под науч. ред. д-ра пед. наук, проф. В.И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 211 с.
7. Романова Е.С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы / Е.С. Романова. – СПб: Питер, 2008. – 464 с.
8. Ярема В.І. Державне регулювання в сфері юридичної освіти: проблеми модернізації / Ярема В.І., Лазур Я.В., Манзюк В.В. // Тези доповідей науково-практичної конференції «Проблеми модернізації та систематизації законодавства про освіту України». – К.: Нора-Друк, 2010. – С. 208-214.
9. Рач В.А. Цінність як базова категорія сучасної методології управління проектами / В.А. Рач // Тези доповідей VII Міжнародної конференції «Управління проектами у розвитку суспільства». Тема: Управління цінністю проектів та програм розвитку організацій. – К.: КНУБА, УАУП, 2010. – С. 167-169.
10. Инновационная политика высшего учебного заведения / [Девяткина М.А., Мирошникова Т.А., Петрова Ю.И. и др.]; под ред. Р.Н. Федосовой. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2006. – 178 с.

Рецензент статті
К.т.н., доц. Борзенко-Мірошніченко А.Ю.

Стаття надійшла до редакції
26.08.2011 р.

УДК 658.012.23:001.895

А.А. Белощицкий

ПОНЯТИЙНЫЙ БАЗИС МЕТОДОЛОГИИ ПРОЕКТНО-ВЕКТОРНОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ СРЕДАМИ

Предложено использовать векторную алгебру для моделирования процессов развития проектов. Построена структура проектно-векторного пространства и даны основные определения, формирующие понятийный базис методологии проектно-векторного управления образовательными средами. Рис. 2, ил. 6.

Ключевые слова: управление проектами, вектор, методология, образовательная среда, проектно-векторное пространство.

Постановка проблемы. Прогрессивные изменения, которые происходят в сфере образования Украины, нуждаются в решении важных заданий обеспечения производительной работы высших учебных заведений. Для обеспечения эффективного функционирования высших учебных заведений

Украины в современных условиях необходимо в первую очередь усовершенствовать их систему управления. С учетом того, что значительная часть видов деятельности организаций образовательной сферы относится к проектной – становится понятным, что совершенствование эффективности и качества обучения студентов в соответствии с требованиями Болонского процесса возможно лишь за счет повышения эффективности процессов управления проектами в образовательных средах Украины. Использование методологии Управления Проектами для управления образовательной сферой позволяет создавать динамические системы, которые сделают управления образовательным гибче, а это, в свою очередь, позволит организациям, работающим в этой сфере, внедрять новые методологии управления и приспособиться к быстрым изменениям экономической ситуации в государстве [1-2].

Анализ основных исследований и публикаций. Как показал анализ литературных источников, исследования в области управления проектами образовательной сферы обычно посвящены специфике реализации самих проектов [3]. И слабо учитывают особенности создания систем управления проектами в организациях образовательной сферы. Как следует из работ, которые были посвящены применению методологии Управления Проектами в высших учебных заведениях, существует ряд специфических особенностей этой предметной области [4-6]. Особенности, которые требуют развития методологии Управления Проектами в направлении, связанном с «информационно-продуктовыми» проектами – проектами, продукты которых представляются информационными, а процессы связаны в основном с переработкой информации в образовательной сфере.

Не решенная ранее часть проблемы. Из проведенного анализа следует, что повышение эффективности управления образовательной сферой невозможно без применения инструментов проектного менеджмента. А для этого необходима разработка ориентированных на образовательную сферу (точнее, на информационно-продуктовый характер проектов в этой сфере) научно-методических основ методологии управления образовательными проектами. Этот вопрос не нашел достаточного отражения в современных исследованиях, опубликованных в научной и технической литературе, а его актуальность подтверждается потребностью организаций образовательной сферы в высокоэффективных методологиях и технологиях управления проектами.

Формулировка целей статьи. Возникает проблема, связанная с разработкой эффективной и ориентированной на специфику образовательной сферы методологии управления проектами. Такие разработки могут базироваться на фундаментальных научных исследованиях в сфере управления различными образовательными средами (среднего и высшего образования, управления образовательной деятельностью и ее научно-методическим обеспечением и т.д.).

Разработке понятийного базиса методологии управления проектами, ориентированной на специфику образовательной сферы, и посвящена эта статья.

Основной материал исследований. Методология Управления Проектами не догма, она требует творческого подхода к ее применению. Точнее, необходима разработка применений методологии управления проектами к конкретным проектам. Следование ее положением без адаптации к существующим условиям не только не дает возможности эффективно реализовывать проекты, но еще и дискредитирует саму методологию

управления проектами. Эти же недостатки характерны и для образовательной сферы Украины.

В целом управление проектами только начинает применяться отечественными специалистами для совершенствования образовательной сферы. Поэтому возникает проблема, связанная с построением эффективной системы управления проектами в образовательных средах Украины.

Предлагается использовать векторный подход к построению системы управления проектами образовательных сред. Множество изменений, которые являются сущностью любого проекта, представим совокупностью векторов в некотором пространстве. Это пространство назовем проектно-векторным (рис.1).

Рассмотрим структуру этого пространства по отношению к образовательным средам. Для этого зададимся основными определениями.

Определение 1: Образовательные среды (ОС) – взаимосвязанная конкретным предназначением (видом и уровнем учебной работы) совокупность организаций и процессов в образовательной сфере государства.

Определение 2: Организации (заведения, ведомства) в образовательных средах (ООС) – высшие учебные заведения; колледжи; школы; министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины (МОНМСУ); научно-исследовательские и научно-методические институты, задействованные в подготовке специалистов.

Определение 3: Процессы в образовательных средах: реализации деятельности (направленные на создание новых продуктов для повышения качества и эффективности процессов обучения и научных исследований) и обеспечение жизнедеятельности (финансово-экономическая и административно-хозяйственная деятельность).

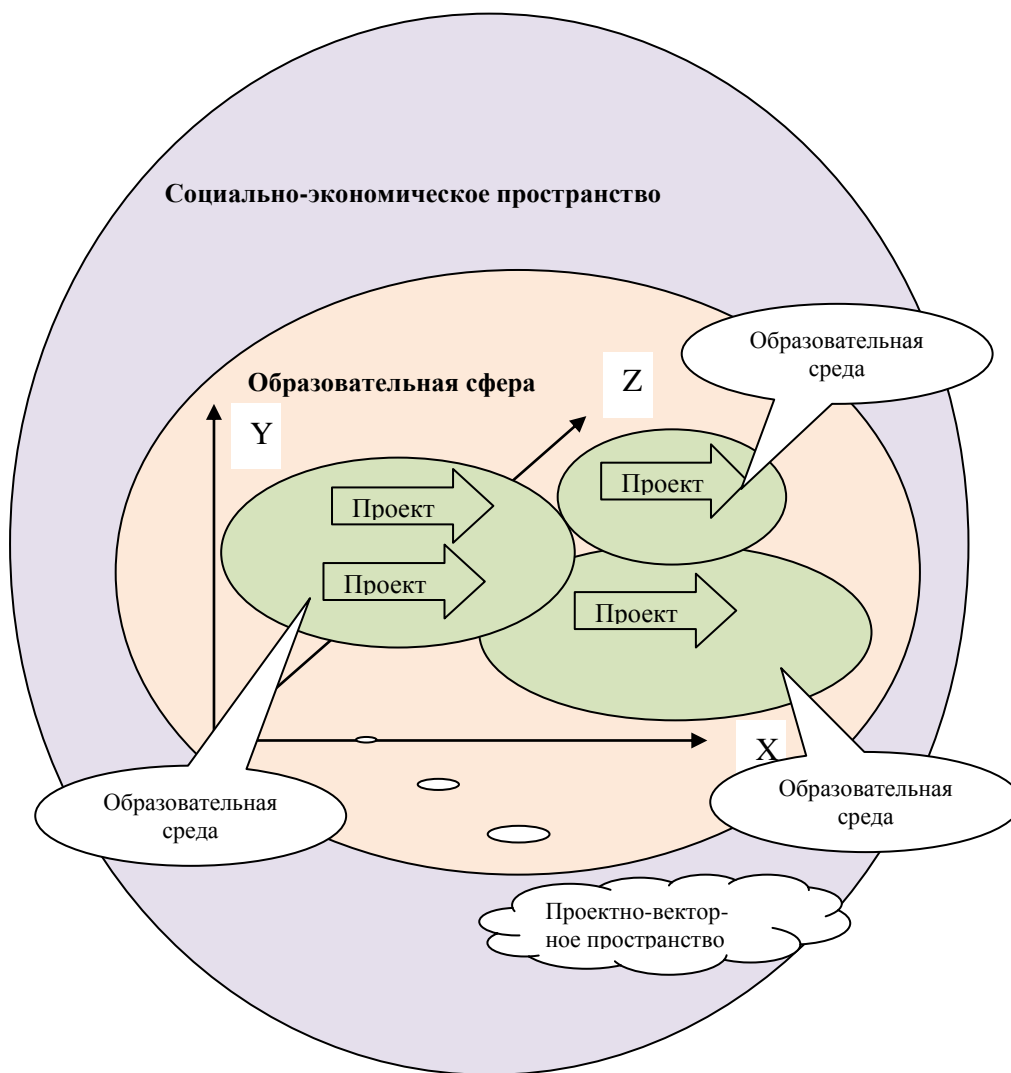

Рис. 1. Графическое представление проектно-векторного пространства образовательных сред

Определение 4: *Проекты образовательных сред (ПрОС)* – совокупность действий и задач, нацеленных на формирование необходимых для ведения образовательной работы свойств организаций и процессов образовательных сред.

Определение 5: *Проектно-векторное пространство (ПВП)* – это пространство, образуемое набором измерений, определяющих возможное построение организационных, методологических, технологических и продуктовых объектов проектов, реализуемых в образовательных средах.

Определение 6: *Образующие атрибуты проектно-векторного пространства* – измерения (пространство-образующая категория) и его наполнение (объекты образовательных сред).

Реализация проекта – это движение в проектно-векторном пространстве. Проектно-векторное пространство не содержит вакуума (пустоты). Проведем аналогии с физическим пространством. Привычные для нас измерения – высота,

ширина, длина и время. В проектно-векторном пространстве можно выделить измерения – стоимость, качество, организация, время, информация по проекту и т.д.

Измерения проектно-векторного пространства зависят от ориентации системы управления проектами (какими категориями необходимо управлять) и эти измерения необходимо разработать в методологии проектно-векторного управления. Но одно измерение совпадает с физическим пространством – это **время!**

Определение 7: Измерения проектно-векторного пространства – оси координат, каждая из которых отражает одну оценочную категорию в системе управления проектами (например, сроки проекта, или его организационная структура).

Формально проектно-векторное пространство можно представить произведением

$$\Omega = N_1 \times N_2 \times \dots \times N_i \times \dots \times N_p,$$

где N_i – измерение проектно-векторного пространства;

Ω – проектно-векторное пространство.

Наполнение Вселенной формирует вещество, энергия и информация. Аналогом энергии физического пространства в проектно-векторном пространстве выступают деньги. А информация является его основным атрибутом. Аналогом вещества выступают объекты проектов, формирующие проектно-векторную среду (проекты, продукты, инструменты и субъекты) проектов.

Определение 8: Наполнение проектно-векторного пространства – развивающиеся во времени объекты проектов образовательных сред.

Проектно-векторное пространство – это та часть образовательных сред, которая используется в проектах, или использует результаты проектов. В проектно-векторном пространстве развиваются только те объекты, которые относятся к проектам образовательных сред (определение 4).

Определение 9: Объект проекта – выделяемая отдельным понятием сущность, влияющая на процессы в проектах.

Определение 10: Продукт проекта – материально-технический или информационный ресурс образовательных сред, создаваемый в процессе реализации проекта и удовлетворяющий потребности заинтересованных сторон проекта.

Определение 11: Инструменты проекта – овеществленные источники создания продукта проекта.

К инструментам проекта относятся методы, средства, оборудование, материалы, ресурсы, информация, используемые в процессе создания продукта проекта.

Определение 12: Субъекты проекта – представители юридических лиц или физические лица, заинтересованные в реализации (или в нереализации) проекта или в получении продукта проекта и выражающие свое отношение к объектам проектно-векторного пространства (через субъективную оценку объектов проекта).

К субъектам проекта относятся люди, что-то получающие от проекта или что-то отдающие в проект. Это руководители ООС или других участников проектов, функциональные и проектные менеджеры, исполнители.

Проектно-векторное пространство удобно рассматривать как дискретное. Это значит, что в дискретные отрезки времени осуществляются скачкообразные перемещения объектов проектов. Шагом дискретизации может быть день,

неделя, месяц, год в зависимости от масштабности проекта или проектов, развивающихся в этом пространстве.

Объекты в процессе реализации проектов совершенствуются, улучшаются, увеличиваются, развиваются. Значит, измерения проектно-векторного пространства характеризуются тем, что чем больше значение координаты, тем более развитой является объект, проекция которого на эту ось имеет данное значение координаты. Поэтому можно сказать, что каждая координата содержит все координаты, значения которых меньше данной. Это значит, что сумма инвестиций в 1 млн грн содержит инвестиции с суммой 100 000 грн. А 50% выполнения работ содержит 30% выполнения работ.

Поэтому проектно-векторное пространство в разрезе реализуемых проектов можно уподобить «расширяющейся Вселенной». В начале в проекте ничего нет (точнее, проекта нет). И пространство свернуто в точку. А потом начинает расширяться по мере того, как в разрезе измерений формируются новые объекты проекта (рис. 2).

Определение 13: Под *проектным вектором* будем понимать реализуемое в проектной деятельности и идентифицируемое набором координат направление изменения объекта проекта.

Определение 14: *Проекция вектора* на ось (оси) координат отражает индивидуальные особенности проекта в разрезе компонентов проектов образовательных сред, отражаемых этими осями координат.

Определение 15: Подход к построению системы управления проектами образовательных сред, который базируется на выделении и оптимизации векторов, в проектно-векторном пространстве будем называть *проектно-векторным подходом к управлению образовательными средами*.

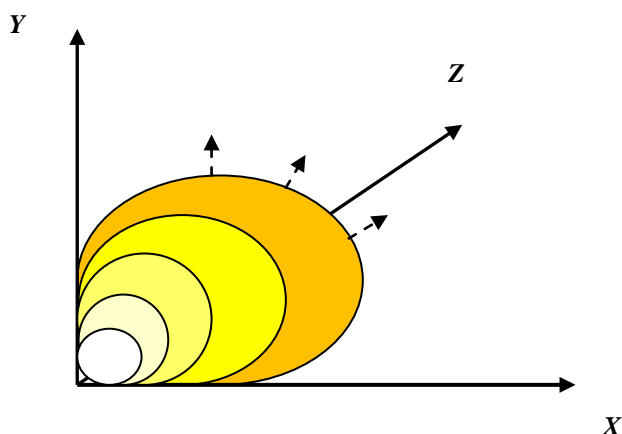

Рис. 2. Проект как «расширяющаяся Вселенная» в проектно-векторном пространстве

Модель проектно-векторной системы управления образовательными средами можно представить совокупностью векторов, каждый из которых определяет изменения объектов проекта.

Определение 16: Систему управления проектами образовательных сред, реализующую проектно-векторный подход будем называть *системой проектно-векторного управления образовательными средами (СПВУОС)*.

Для построения такой системы необходимо вначале разработать методологию проектно-векторного управления образовательными средами.

Определение 17: *Методология проектно-векторного управления образовательными средами* – система понятий, методов, методик, структур и

средств их реализации в организации и управлении проектами, в основе которой лежит проектно-векторный подход к управлению образовательными средами.

Выше говорилось об основных группах объектов, развитие которых в проектно-векторном пространстве представляется моделью «расширяющейся Вселенной проектов». Это объекты проектов, продуктов, инструментов и субъектов. С позиций создания мультисистемы управления информационно-продуктовыми проектами образовательных сред эти группы объектов характеризуются наличием компонентов, изменяемых в процессе реализации проектов:

1. Для **проектов**: приоритет (важность) для постоянной организации; место реализации; требования к проекту и продукту; неблагоприятные воздействия; организация формирования продукта проекта и управления; обеспечение проекта.

2. Для **продуктов**: попродуктовая структура проекта; описание продукта проекта и его потребительских свойств (его ценность); материально-технические и информационные ресурсы, которые войдут в его состав или нужны для его формирования (его себестоимость); изменения по ходу реализации.

3. Для **инструментов**: методы и средства, используемые для создания продукта проекта и для управления проектом. Для этого необходимо реализовать технологии: формирования продукта проекта, планирования (работ и ресурсов), администрирования (выполнение плана) и обеспечения:

- ресурсами (материально-техническими, финансовыми, информационными);
- соответствия требованиям (в т.ч. по качеству);
- научно-техническими (в т.ч. техническими и программными средствами, методиками и др.).

4. Для **субъектов**: ценности продукта и проекта. Для эффективного управления (развития) субъектов проектов необходимо управлять:

- интересами: анализировать, учитывать, менять, планировать удовлетворение, контролировать удовлетворение, управлять неудовлетворенностью (конфликтами);
- взаимодействием: с субъектами проектов и с его окружением.

Такая сложная структура взаимосвязанных компонентов проектно-векторного пространства требует, в отличие от традиционных методологий, создания понятийной иерархической структуры, каждый уровень которой отражает стратегию и тактику управленческой деятельности и детализирует совокупности методов, концепций, понятий, описаний, отражающих управление информационно-продуктовыми проектами в образовательных средах.

Исходя из специфики проектной деятельности организаций в образовательных средах (в первую очередь учитывая информационно-продуктовый характер проектов), а также основываясь на структуре проектно-векторного пространства и объектов, отраженных в нем можно построить структуру методологии проектно-векторного управления образовательными средами. Учитывая вышеизложенные, в качестве структурных компонентов методологии проектно-векторного управления будут использованы категории: организация, технология, взаимодействие, интересы и проблемы.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Создание понятийного базиса научно-методологического инструментария управления проектами образовательных сред открывает дорогу к построению проблемно-ориентированной методологии проектно-векторного управления образовательными средами.

Исследования в этом направлении пока только начинаются, и это обуславливает их актуальность и ценность для отечественных учебных

заведений и ведомств, регулирующих их деятельность. Дальнейшей разработкой компонентов методологии проектно-векторного управления образовательными средами будут посвящены следующие работы автора.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бушуев С.Д. Развитие систем знаний и технологий управления проектами / С.Д. Бушуев // Управление проектами. – М.: Изд. дом «Гребенникова», 2005. – №2(2). – С.18-24.
2. Рач В.А. Проектная деятельность в условиях глобализации и экономики знаний/ В.А. Рач // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2004. – № 2(10). – С.55-62.
3. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В.Ю.Биков. – К.: Атака, 2009. – 684 с.
4. Тесля Ю.Н. Система задач и структура матричной информационной технологии управления высшим учебным заведением / Ю.Н. Тесля, И.И. Оберемок // Вестник ЧИТИ, 1999. – №2. – С. 8-12.
5. Драган С.В. Використання програм управління проектами для вирішення задачі оптимізації навчальних планів вищих навчальних закладів / Драган С.В., Потап І.Ю., Возний О.М. // Зб. наук. праць УДМУ. – Миколаїв: УДМУ, 2003. – № 2 (388). – С. 121-130.
6. Лізунов П.П. Моделі та засоби формування комплексного інформаційно-освітнього середовища навчального закладу / П.П.Лізунов, А.О. Білощицький // Системи обробки інформації. – Х.: ХУ ПС, 2007. – Вип. 5(63). – С. 2-7.

Рецензент статті
Д.т.н., проф. Тесля Ю.М.

Стаття надійшла до редакції
15.08.2011 р.

УДК 658.011.1

О.С. Єфремов

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розглянуто методологічні основи забезпечення інноваційного розвитку підприємства. На основі аналізу сутності категорії "економічна система" розроблено принципову схему дослідження організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Рис.1, дж.15.

Ключові слова: інноваційний розвиток, економічна система, забезпечення.

Постановка проблеми. В основі розвитку економічної системи покладено процеси, які формують якісні і кількісні зміни в галузевому і регіональному виробництві, що в свою чергу визначають місце національної економіки у світовому господарстві. На думку відомих авторів "ігнорування цих питань обертається недостатньою міжнародною конкурентоспроможністю, слабкою організацією впровадження нових і прогресивних розробок, а також характерною відсутністю заходів подолання інерції і розбіжностей у керівництві" [1]. Економічне співробітництво підприємств та країн потребує не просто механічної участі у цьому процесі, а ще і дослідження досвіду інноваційного розвитку. Вагома роль у цьому дослідженні повинна належати вітчизняній науці. При цьому, аналіз існуючих механізмів, які забезпечують поширення наукової ідеї у прикладну розробку і далі у дослідницький зразок і масове виробництво, повинен відбуватися у тісній співпраці наукових установ та промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи дослідження проблеми інноваційного розвитку економічних систем були закладені такими відомими вченими, як Й. Шумпетер, П. Друкер, К. Найт, Х. Берет, В. Томпсон, Б. Твіст, Б. Санто [2,3]. Дослідженню соціально-економічних проблем інноваційного розвитку підприємств присвячено роботи В.М. Гриньової і О.В. Козирєви [4]. Аналіз та пошук стратегій розвитку підприємства в умовах кризи виконано в роботі В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим [5]. Питанням формування інноваційної та інновативно-інвестиційної моделі розвитку присвячені праці В.М. Геєця [6] і О.І. Амоші [7]. Зростання зацікавленості вітчизняних вчених і фахівців питаннями інноваційного розвитку та формування нової парадигми інноваційного розвитку можна простежити по працям В.П. Александрової, О.М. Алімова, О.І. Амоші, Ю.М. Бажала, О.О. Лапка, В.П. Письмака, В.І. Сергієнко, В.І. Торкатюка, Р.Б. Тяна, В.С. Яцкова та інших [8,9].

Що стосується дискусій щодо термінології інноваційної діяльності, то слід відзначити, що сьогодні як вітчизняна, так і зарубіжна наука звертає достатньо уваги на термінологію інноваційної діяльності, яка використовується у теоретичних і практичних аспектах. На наш погляд, не дивлячись на те, що часто одним і тим же поняттям визначаються категорії, які мають суттєві відмінності за характером виконуваних робіт, самі по собі, термінологічні відмінності не можуть завадити здійсненню інноваційних процесів. Однак, у випадку визначення пріоритетних напрямків інноваційного розвитку, розподіленням обсягу фінансування і матеріально-технічних ресурсів ці відмінності можуть відіграти суттєве значення та в деякій мірі загальмувати розвиток економіки.

Упродовж багатьох років у вітчизняній науці стосовно розвитку суспільного виробництва використовувались терміни "науково-технічний прогрес", "нова техніка", "цикл дослідження виробництво". Перші спроби звернути увагу до проблеми нововведень були здійснені ще за радянських часів. Світова практика вже не один десяток років використовує відоме сьогодні поняття "innovation", що перекладається як "інновація" або "нововведення".

У той же час, теорію, яка достатньо обґрунтовано визначала б причини здійснення інновацій, динаміку інноваційної діяльності, визначала б можливі напрями розвитку підприємства, галузі, регіону, держави і, за можливістю, передбачала результати, світова наука поки ще не розробила. Питання здійснення інноваційної діяльності, її необхідності і доцільності, темпів і масштабів, проблеми впливу наявного інноваційного потенціалу підприємства на розвиток галузі, регіону чи всієї економіки у цілому, не можна вирішити, не давши чітких визначень, кожного з названих понять і, перш за все, поняття "економічна система". Економічна система є достатньо загальним та цілісним об'єктом дослідження, який може включати окреме підприємство, галузеві структури (сукупність підприємств за єдиною технологічною ознакою), ринкові структури (сукупність відносин між виробниками-конкурентами та споживачами), регіональні структури (сукупність територіально-виробничих або територіальних відносин між виробниками); корпоративні структури (сукупність виробників інституціонально підпорядкованих єдиному центру контролю). Усі ці об'єкти представляють собою різного роду економічні системи, що функціонують у цілях досягнення певних соціально-економічних результатів.

Мета статті полягає у формуванні концепції дослідження організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Почнемо розгляд зазначеної проблематики з аналізу базових категорій "система" та "економічна система". Традиційно термін "система" визначається як "множина взаємодіючих елементів,

які знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним та формують цілісне утворення" [10]. У зв'язку з таким визначенням поняття "система" логічно можна сформулювати поняття "економічна система", як множину взаємодіючих елементів, організованих і взаємопов'язаних деяким чином для здійснення економічної діяльності. Або, як визначено у тому ж джерелі: "... сукупність продуктивних сил і виробничих відносин. Це складна динамічна система, що охоплює процеси виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних благ..., має багатоступеневу ієрархічну структуру, причому окремі ланки (рівні ієрархії) є також складними і динамічними системами, що мають певну самостійність і деякі можливості до саморегулювання"

У зарубіжній економічній науці поняття економічна система постає дещо іншим чином. Наприклад, як "сукупність взаємозв'язаних правових і соціальних інститутів, у рамках яких з метою досягнення економічної рівноваги, використовуються певні прийоми і дії, які обираються стосовно причин господарської діяльності" [11]. У цьому випадку ми бачимо, по-перше, інституціоналізацію цієї категорії рамками правових і соціальних інститутів, по-друге, встановлення цільового характеру поняття "економічна система" через стан економічної рівноваги, і, по-третє, введення можливості ситуаційного управління економічною системою за допомогою деяких "приймів і дій" за різних умов господарської діяльності.

Аналіз поняття "економічна система" дозволяє сформулювати напрямки подальшого дослідження за обраною проблематикою:

- дослідження об'єктного поля, тобто визначення об'єктів, які можуть бути елементами економічної системи та беруть участь у її розвитку;
- дослідження взаємозв'язків між об'єктами економічної системи;
- дослідження інноваційного потенціалу об'єктів економічної системи, тобто можливостей переходу із стану відносної стійкості до стану розвитку;
- дослідження цільового поля, тобто визначення умов та факторів формування цілей функціонування та розвитку об'єктів;
- дослідження механізмів управління інноваційним розвитком об'єктів;
- визначення інституціональних умов інноваційного розвитку об'єктів.

Кожний із зазначених напрямків є темою окремих публікацій. У цій статті наведено загальне бачення запланованого дослідження методологічних основ інноваційного розвитку економічних систем. Вказані напрямки дослідження являють загальне бачення єдиної і цілісної концепції організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства, як одного із первинних об'єктів будь-якої економічної системи. На рис.1. наведено схему зазначеного дослідження.

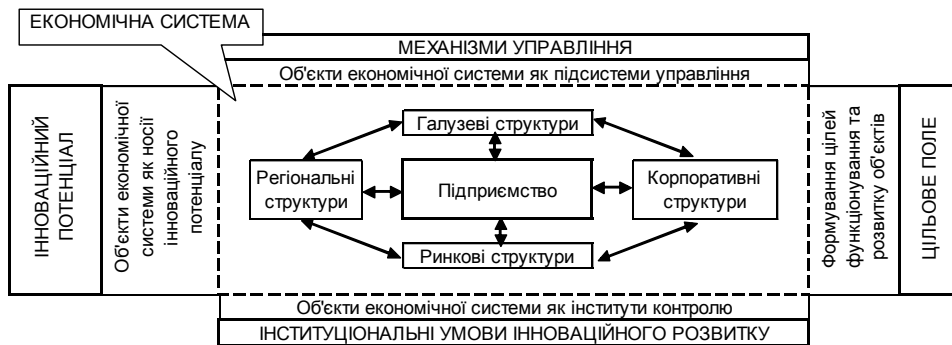

Рис.1. Принципова схема дослідження організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства

Інноваційний потенціал будь-якого підприємства або будь-якої складнішої системи представляє сукупний результат діяльності різних економічних систем з переважною реалізацією результатів на макроекономічному рівні. У той же час, інноваційний потенціал економічної системи не є арифметичною сумою інноваційних потенціалів складових її елементів і підсистем. Він швидше припускає їх синергію, тобто синергетичний ефект, який виявляється при використанні усієї сукупності потенціалів окремих підсистем і елементів і відповідно обумовлений наявністю двох наступних моментів:

формування інноваційного потенціалу здійснюється сумісними діями підприємств, що часто мають одну або різну галузеву, корпоративну чи ринкову приналежність. Ця обставина обумовлює доцільність дослідження проблем інноваційного потенціалу на міжгалузевому, міжрегіональному або іншому міжсистемному рівні;

економічний результат від інноваційної діяльності може бути одержаний тим або іншим господарюючим суб'єктом тільки за умови визнання його контрагентами і партнерами (споживачами) доцільності цієї діяльності. Це означає, що ефективність використання інноваційного потенціалу виявляється за межами окремого підприємства і, отже, також потребує міжсистемного дослідження.

У зв'язку з цим логічно припустити, що при дослідженні інноваційної діяльності доцільно розглядати не окреме підприємство, або об'єднання підприємств будь-якої величини, а можливості підвищення їх конкурентоспроможності (економічної результативності), у рамках макроекономічної системи: галузі, корпорації, країни або регіону. Тому справжнє дослідження орієнтовано не на конкретну галузь або іншу однорідну групу господарюючих суб'єктів, а на системний розгляд комплексу питань, що визначають формування і подальше ефективне використання інноваційного потенціалу стосовно усіх можливих учасників інноваційного процесу.

Сучасні питання інноваційного розвитку складних організаційно-економічних структур пов'язані з проблемами науково-технічного прогресу. Тому, необхідно дати чіткі визначення різних параметрів, що описують інноваційну діяльність, її вплив на розвиток такої складної макросистеми, якою, наприклад, є промисловість. Слід також зрозуміти суть даної дії, рівно як і взаємодію виробничої, інноваційної й інших підсистем макроекономічної системи національного господарства.

До недавнього часу вітчизняна теорія економічного розвитку традиційно опиралася на відомі положення теорії марксизму, що визначають вирішальну роль виробництва, причому, виробництва матеріального. Постулювавши окремі положення цієї теорії і зводячи її в абсолют, радянські економісти, доводили, що в умовах соціалістичної системи господарства відсутні всякі обмеження економічного розвитку, у тому числі й науково-технічного. При цьому, в основу теорії розвитку соціалістичного господарства було поставлено положення К. Маркса, що відзначив у четвертому томі "Капіталу", що "виробництво заради виробництва є не що інше, як розвиток продуктивних сил людства, тобто багатства людської природи як самоціль" [4]. Дана теза логічно витікає з філософської доктрини марксизму. Віддавши пріоритет засобам досягнення мети, а не самій цілі, теорія марксизму не тільки "обікрала" саме себе, але і створила передумови для створення організаційно-економічної системи стагнаційного типу. Згідно висловленої тези, людина працює, щоб зберегти себе як людину розумну, а не для того, щоб задовольнити якісь свої потреби, у тому числі й творчі. Якщо ми ставимо вище пріоритет людської праці у порівнянні з людськими потребами, то так можна стверджувати необхідність примату

виробництва порівняно з невиробничою сферою і, зокрема, з кінцевим споживанням. Проте, абсолютно очевидно, що саме масштаби кінцевого споживання, за інших рівних умов (тотальний товарний дефіцит в умовах радянської економічної системи був обумовлений штучною забороною розвитку певної групи виробничих потужностей), визначають необхідність і масштаби розвитку макроекономічної системи.

Динаміка потреб визначає необхідність розвитку, а праця є засобом задоволення цих потреб. Г.В. Плеханов стверджував, що "інтерес і потреба – це великі, єдині вчителі людського роду... Без потреб людина не мала б стимулу до дії" [13]. Ф. Енгельс також підкреслив, що у сфері економічних відносин поведінка людини завжди орієнтована на задоволення потреб, незалежно від форми їх проявів [14]. До аналогічних висновків прийшов А. Маршалл: "...у міру прогресу цивілізації у людини з'являлися нові потреби, і вона створювала нові і більш дорогі способи їх задоволення... Немає ніяких підстав вважати, ніби ми скільки-небудь близькі до стабільного стану, коли не з'являтимуться нові важливі види належних задоволення потреб, коли не буде більше областей вигідного додатку зусиль у теперішньому часі для забезпечення задоволення майбутніх потреб і коли накопичення багатства перестане приносити яку-небудь винагороду" [15].

Таким чином, важливим чинником, що визначає необхідність розвитку взагалі і інноваційного розвитку зокрема, є можливість задоволення існуючих потреб людини. Розглядаючи економічний розвиток СРСР, а потім України, як незалежної держави, не можна не помітити перевагу пріоритетів на користь задоволення потреб окремих груп, які часто ототожнювалися з потребами країни в цілому, що викликало відомі диспропорції у розвитку макроекономічної системи країни. В основі цих дисбалансів лежать знову ж таки відомі положення теорії марксизму про технологію управління господарством, заснованої на виділенні пріоритетних елементів. У радянський період розвитку головний акцент було зроблено на наступних моментах даного положення:

- велика промисловість (реалізований у формі концентрації національних підприємств і організацій, що входять у макросистему національного господарства);

- розкладання на елементи (реалізований у формі поглибленої спеціалізації виробництва підприємств і організацій);

- безвідносно до руки людини (реалізований у формі пріоритетного розвитку виробництв, що проводять продукцію проміжного споживання);

- планомірні (динаміка промислової макросистеми здійснювалася під істотною дією рішень, прийнятих наперед і, що визначили пріоритетні напрями розвитку її окремих елементів). Ми вважаємо, що саме тут зосередилося бажання менеджменту внести в об'єктивні процеси розвитку елемент суб'єктивного (свідомого) втручання.

Результатом реалізації таких положень став розвиток вітчизняного промислового виробництва у формі урбанізованої системи із занадто розвиненими окремими елементами. При цьому були порушені відповідність економічних інтересів розвитку потребам його основних учасників. У результаті основні пропорції між суб'єктами економічної діяльності підтримувалися штучно. Наслідком такого підходу стало виникнення негативних моментів розвитку промисловості, оскільки була порушена умова адекватності економічних інтересів учасників економічної діяльності і ступеня задоволення їх потреб. Тим часом, як відзначено в "Капіталі", "чим повніше пануючі економічні інтереси відповідають абсолютним економічним потребам і їх задоволенню, тим швидше удосконалюється процес праці; і навпаки, чим більше розрив, суперечність між

ними, тим менше спонукальних інтересів до більш продуктивної праці, тим повільніше розвиток продуктивних сил" [12].

Якісний і кількісний потенціал, що використовується промисловим виробництвом, орієнтований на їх минулі якісні і кількісні параметри і не може задовольнити повністю усі існуючі на даний момент часу потреби людей, суспільства і господарюючих суб'єктів. Отже, для забезпечення задоволення потреб, що постійно збільшуються, необхідний засіб, який, принаймні, мав би таку ж велику нагоду до зростання. Таким засобом є науково-технічний прогрес, який реалізується у формі інноваційної діяльності.

Висновки. У статті визначено основні напрямки дослідження методологічних основ забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Побудовано принципову схему дослідження організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Проведений аналіз дозволив виявити недоліки традиційної парадигми інноваційного розвитку та означити контури концепції інноваційного розвитку підприємств за ринкових умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Энджел Дж.Ф. Поведение потребителей / Энджел Дж.Ф., Блэкуэлл Р.Д., Миниард П.У. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 768 с.
2. Schumpeter J. The Theory of Economic Development / J. Schumpeter. — Cambridge : Harvard, 1934. – 534 p.
3. Thompson A.A. Strategic Management : Concept and Cases / A.A. Thompson, A.J. Strickland. – University of Alabama, Business Publication Inc., Plano, Texas. – 1987. – P. 264-280.
4. Гриньова В.М. Соціально-економічні проблеми інноваційного розвитку підприємств : [монографія] / В.М. Гриньова, О.В. Козирева. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 192 с.
5. Пономаренко В.С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: [монографія] / Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. – Х.: Видавничий Дім "ІНЖЕК", 2003. – 328 с.
6. Геєць В.М. Економічні передумови стабільного соціального розвитку в середньостроковій перспективі / В.М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2002. – № 2. – С. 9.
7. Амоша О.І. Механізм переходу економіки на інноваційну модель розвитку. – Донецьк: ІЕПД НАН, 2002. – 108 с.
8. Александрова В.П. Економічні аспекти державного програмування інновацій / В.П. Александрова // Вісник Інституту економіки промисловості, 2002. – № 1. – С. 18-39.
9. Амоша О.І. Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності в Україні / О.І. Амоша // Економіст, 2007. – № 5. – С. 38-46.
10. Большой экономический словарь. – М.: Институт новой экономики, 1998. – 864 с.
11. Бернар И., Колли Ж.-К. Толковый экономический и финансовый словарь. – М.: Международные отношения, 1997. – Т. 2. – 760 с.
12. Маркс К. Капитал / К. Маркс. – Т.4. – М.: Знания. – 896 с.
13. Плеханов Г.В. Избранные философские произведения. / Г.В. Плеханов. – М.: Госполитиздат, 1956. – Т.1. – 850 с.
14. Энгельс Ф. Диалектика природы / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Т. 20. – 626 с.
15. Marshall A. Elements of the Economics of Industry / A. Marshall. – London, 1892. – 342 p.

Рецензент статті
Д.е.н., проф. Надьон Г.О.

Стаття надійшла до редакції
23.08.2011 р.